

Monumentnummer*: 526095

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 10 mei 2002
Kadaster deel/nr 82699/25

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*		
Breda	Breda	Noord-Brabant		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Breda	B			9511

Omschrijving**

Inleiding

DIENSTGEBOUW, ontwerp uit 1883 van J.F. Metzelaar. Het gebouw ligt aan de westkant van de koepel en is door een tweelaagse verbindingsgang ermee verbonden. De andere drie kanten liggen gedeeltelijk ingesloten door een U-vormige eenlaagse aanbouw onder lessenaarskap uit ca. 1985.

Omschrijving

Het tweelaagse rechthoekige gebouw met zolder en souterrain is acht traveeën lang en zes breed. Het heeft een zadeldak gedekt met grijze opnieuw verbeterde Hollandse pannen, tussen tuitgevels met de lengte-as oost-west gericht. Het opgaande werk bestaat uit handgevormde baksteen in hardgraauw gemetseld kruisverband. Het geheel staat op een plint van klinkers. Hierover ligt, uitkragend op hardstenen consoles, een hardstenen goot. Aan de bovenkant hebben de tuitgevels eveneens een hardstenen afdekking. Elk van de traveeën bezit vlak onder de hardstenen goot twee luchtopeningen. Boven de muuropeningen een segmentboog in gele IJsselsteen. In de noordgevel heeft de eerste tot en met het vijfde travee op elk van de vier niveaus, een vensteropening. De zesde travee heeft op de verdiepingen en het souterrain een vensteropening en op de begane grond een deuropening. De zevende en achtste travee kennen slechts op de tweede verdieping een vensteropening. Tegen de begane grond en de eerste verdieping ligt een gedeelte van de U-vormige aanbouw. In totaal kent deze gevel dus vijftienvijf muuropeningen waarin gietijzeren vensters met lekdorpel en tienruits roedenverdeling. In het dakvlak zijn drie vlakke dakvensters opgenomen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In de zuidgevel hebben slechts de eerste en tweede travee op de tweede verdieping een vensteropening. Tegen de begane grond en de eerste verdieping ligt een gedeelte van de U-vormige aanbouw. De derde tot en met de achtste travee hebben op elk niveau een vensteropening. In totaal bezit deze gevel zesentwintig vensteropeningen waarin gietijzeren vensters met lekdorpel en tienruits roedenverdeling. De west- en oostgevel hebben de vorm van een topgevel. Op zolderniveau hebben beide gevels vier hoge en daarboven drie kleine vensteropeningen uitgespaard. Bovendien heeft de westgevel op het niveau van de tweede verdieping nog zes hoge vensteropeningen. Hierin bevinden zich houten kozijnen en ramen. In het dakvlak zijn vier vlakke dakvensters opgenomen. Alle vensteropeningen in het gebouw zijn voorzien van ijzeren spijlenroosters. De dakconstructie bevat ondermeer zeven ijzeren boogspanten opgebouwd uit I-profiel.

Waardering

Het dienstgebouw is van algemeen belang. Het maakt deel uit van een complex met cultuurhistorische waarden: het is van belang als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van de rechtspraak en de visie van de overheid op de omgang met gedetineerden in de late negentiende eeuw; het is van belang als bijzondere uitdrukking van de typologische ontwikkeling van de gevangenis met nevengebouwen, in het bijzonder de uitwerking van het panopticale type; het is van belang als bijzondere uitdrukking van de technische ontwikkeling van de constructies in ijzer en hout; het is van belang wegens de innovatieve waarde.

Het heeft architectuurhistorische waarden: het is van belang voor de geschiedenis van de architectuur en bouwtechniek vanwege de toepassing van voor de tijd geavanceerde technische mogelijkheden; het is van belang als voorbeeld van de toepassing van stijlelementen uit het verleden voor het representeren van de waardigheid van de rechtspraak en de gestrengheid in de bestrafing van gedetineerden; het is van bijzonder belang in het oeuvre van de architecten J.F. en W.C. Metzelaar; het is van belang wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp; het is van belang wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur- en interieuronderdelen.

Het heeft ensemblewaarden: het is van belang als essentieel onderdeel van een groter geheel, de singelbebouwing en de stadsuitleg van Breda, die cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van nationaal belang is; het heeft bijzondere betekenis, verbonden met de ontwikkeling van de stad en heeft tevens betekenis voor het aanzien van de stad.

Gaafheid/herkenbaarheid: het is van belang wegens de architectonische gaafheid van ex- en interieur; het is van belang wegens de architectonische kwaliteit en de samenhang van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, e.d.).

Zeldzaamheid: het is van belang als onderdeel van een belangwekkende en samenhangende typologische reeks van gebouwen die hiërarchisch gezien uiteenlopen van gevangenis en gerechtsgebouw tot dienstwoningen.

Hoofdcategorie

Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen

Subcategorie

Gerechtsgebouw(E)

Functie

Gerechtsgebouw(EX3)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument